GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

הוראות לנבחן
א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון – (1×14) – 14 נקודות
פרק שני – (3×9) + (1×13) – 40 נקודות
פרק שלישי – (2×12) – 24 נקודות
פרק רביעי – (2×11) – 22 נקודות
סה"כ – 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!

בהצלחה!

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

תשובות סופיות

פרק ראשון (14 נקודות)

שאלה 1

א. לאומיות אתנית (אתנית־תרבותית). הצגה: השאיפה המשותפת לבני לאום לשלטון עצמי במדינה ריבונית או לניהול עצמי בתוך מדינה אחרת; מבוססת על יסודות משותפים: מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, ולפעמים דת; אין בהכרח חפיפה בין לאומיות לאזרחות, והלאום קודם למדינה. ציטוט: "לדבריהם, הממצאים שהתגלו הם שרידים מן העבר היהודי בארץ־ישראל." / "בחפירות שערכו ארכאולוגים שהוזעקו למקום התגלו שרידי בית כנסת קדום, אבני בניין שעליהן חרוטות מנורות וכתובות בכתב עברי עתיק." קישור: הדרישה מתבססת על היסטוריה, דת ושפה משותפות של העם היהודי – יסודות אתניים־תרבותיים.

ב. הזכות לחיים ולביטחון (לשלמות הגוף). הצגה: זכותו של אדם לחיות בלי חשש מפגיעה בחייו ובגופו – אסור לפגוע בחייו ובגופו; חובת המדינה להגן על כל החיים בשטחה מפני פגיעה בחייהם ובגופם. ציטוט: "התכנון המקורי של הכביש הכרחי לשמירה על שלום הנוסעים ועל זרימה יעילה של התחבורה, וכל שינוי עלול להקשות על הנוסעים ואף לסכן אותם." קישור: משרד התחבורה – גוף של המדינה – מקיים את חובת המדינה להגן על חייהם ועל גופם של הנוסעים.

שאלה 2

א. משפט אזרחי. הצגה: הכרעה בסכסוכים בין אדם לחברו – בין אנשים, תאגידים וגופים שונים; התובע הוא אדם (אזרח) או תאגיד, או המדינה או רשות מקומית, והנתבע הוא אדם, אזרח או תאגיד, או המדינה או רשות מקומית; אין ענישה, אלא חיוב כספי, קיום חוזה, תשלום פיצוי או חיוב לנקוט פעולה מסוימת. ציטוט: "מרצה המלמד במכללה תבע בבית משפט השלום את אחת מתלמידותיו." / "בית המשפט קיבל את טענת המרצה ופסק שעל התלמידה לשלם לו פיצוי כספי וגם להסיר מן הספרים את התכנים שהוא כתב." קישור: אדם תובע אדם אחר, ובית המשפט מחייב בפיצוי כספי ובפעולה – בלי עונש.

ב. הזכות לקניין (קניין רוחני). הצגה: לכל אדם זכות להחזיק ברכוש או בדבר שיש לו ערך כלכלי (חומרי או רוחני) ולעשות בו כרצונו; אין לפגוע בקניינו של אדם / להשתמש בקניינו בלי רשות. ציטוט: "למרות טענותיה, דחה בית המשפט המחוזי את פנייתה וקבע שהתכנים שייכים למרצה ועל התלמידה לפצותו על השימוש בהם." קישור: התכנים הם קניינו (הרוחני) של המרצה, והתלמידה השתמשה בהם בלי רשות. תשובה אפשרית נוספת: הזכות להליך הוגן – הדיון בבית המשפט המחוזי הוא ערעור לערכאה גבוהה יותר.

פרק שני (40 נקודות) – שאלות 3–7

שאלה 3

שניים מתוך: השבת ומועדי ישראל ימי המנוחה הקבועים; הלוח העברי לוח רשמי; עברית שפת המדינה; סמלי המדינה (דגל, סמל, המנון) מבטאים את הזיקה ליהדות ולשיבת ציון; ימי זיכרון וחג לאומיים (יום הזיכרון לשואה ולגבורה); כשרות במוסדות ממלכתיים ובצה"ל.

שאלה 4

קואליציה: הסיעות שכוללות את רוב חברי הכנסת ומהוות את בסיס התמיכה של הממשלה בכנסת; מבוססת על הסכמים קואליציוניים בין הסיעות המרכיבות אותה (ומחויבת למשמעת קואליציונית). אופוזיציה: הסיעות שכוללות מיעוט מבין חברי הכנסת ואינן תומכות בממשלה; מבקרות את הממשלה ומפקחות עליה, ומהוות אלטרנטיבה לשלטון המכהן.

שאלה 5

הצדקה אחת, מוצגת במלואה: מהי הזכות (או העיקרון) במובן הדמוקרטי + כיצד היא מתממשת במדינת הלאום. למשל: הזכות להגדרה עצמית (זכות קולקטיבית/טבעית) – לעמים יש זכות לממש את זהותם ואת תרבותם הלאומית במדינת לאום (זכות של קבוצות לאומיות, חירות פוליטית של עמים). או: הזכות לתרבות – מדינת הלאום היא הכלי המיטבי לפיתוח תרבותי מלא של האומה (בתנאי ששומרת על זכויות הפרט של כל האזרחים ומכירה בזכויות קבוצות אחרות). או: הזכות לחיים ולביטחון ומניעת רדיפה. או: הכרעת הרוב. או: חשיבות הסולידריות.

שאלה 6

יתרון (אחד): משקף באופן מדויק את דעת העם בעניין שלגביו נערך המשאל; מאפשר ביטוי עמדות בלי קשר למחויבות מפלגתית, מחזק מעורבות ומודעות פוליטית; מחזק את הלגיטימציה של הממשלה בפעולתה אם עמדתה התקבלה; ביטוי מיטבי של עקרון שלטון העם – האזרחים מביעים את דעתם בלי תיווך של הנציגים. חיסרון (אחד): תשובה של כן ולא אינה מספקת מענה לסוגיות מורכבות; עלול להחריף מתחים בחברה משוסעת שיש בה רוב ומיעוט קבועים; עלול להגביר את הסכנה של עריצות הרוב (פוגע ביכולת לפעול בדרך של פשרה); ניסוח השאלה יכול להשפיע על התוצאות; מחליש את כוחה של הדמוקרטיה הפרלמנטרית; לא תמיד יש לעם ידע ומידע בסוגיות מורכבות; כשהתוצאה אינה זהה לעמדת הנציגים – מאפשר להם להסיר אחריות.

שאלה 7

ערכים, אמונות וצורות התנהגות המבטאים הזדהות עם עקרונות הדמוקרטיה; ביניהם: היקף גבוה של השתתפות בבחירות, קבלת הכרעת הרוב, הכרה בשלטון החוק, הפנמת ערכים כמו פלורליזם, סובלנות והסכמיות; התרבות הפוליטית מחזקת את היציבות של המדינה הדמוקרטית.

פרק שני (40 נקודות) – שאלות 8–12

שאלה 8

- הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה (בין מי?); על כללי המשחק הבסיסיים / על אופי המדינה והחברה (על מה?); ההסכמיות מחזקת את היציבות השלטונית ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי הדעות (למה?).

- הצגת דרך אחת להתמודדות עם השסע הדתי וקישור להסכמיות. למשל הסדר הסטטוס קוו: הסדר בענייני דת ומדינה ערב הקמת המדינה (1947), שהגדיר מחלוקות שאין לקבל בהן הכרעות חד־צדדיות – פשרה בין דתיים לחילונים בשבת, כשרות, נישואין וגירושין וחינוך. ההסכמיות: ההסדר מקובל על חלקים שונים בחברה, מגדיר כללי משחק מוסכמים בנושאים שבהם הוא עוסק, מחזק את היציבות ומאפשר קיום בצוותא. דרכים נוספות: שיטת הבחירות היחסית; שיטת הממשל הפרלמנטרי והקואליציה; אוטונומיה לחינוך הדתי / חוק חינוך ממלכתי; אמנות (כמו אמנת גביזון–מדן); התארגנויות חברתיות; הסדרים מקומיים.

שאלה 9

- תהליכים כלל־עולמיים בין מדינות, חברות ויחידים; כוללים יכולת תנועה (מעבר, ניעות) הולכת וגדלה של סחורות, שירותים, מידע ובני אדם; התנועה מתבצעת במהירות, בתדירות גבוהה ובקלות יחסית, בהיקף הולך וגדל; העולם נתפס כ"כפר גלובלי", והדבר משפיע על תחומי חיים רבים: חברה, כלכלה, משפט, יחסים בין מדינות ולאומיות.

- עצמאות התקשורת: הציבור חשוף לשפע ולמגוון של מידע, ואי־אפשר לבלום לאורך זמן חשיפת מידע; המידע המופץ (בעיקר באינטרנט) אינו תמיד כפוף לחוקי הצנזורה. קישור: התקשורת הגלובלית מאפשרת לאזרח בישראל להיות חשוף למקורות מידע מכל העולם בלי ביקורת של הצנזורה – למשל פרסום מידע המתבסס על מקורות זרים בלי אישור הצנזורה הצבאית, או ראיונות שמנהיגים ישראלים מעניקים לרשתות בחו"ל; מעבר קל ומהיר של ידע ורעיונות בין מדינות ויכולת התקשורת להעביר מידע זה לאזרחי ישראל תוך הסרת חסמים כמו צנזורה ואיסור פרסום.

שאלה 10

- ממשלה המבוססת על שיתוף פעולה בין מפלגות יריבות (בדרך כלל המפלגות הגדולות, מגושים פוליטיים יריבים) היוצרות קואליציה רחבה; נועדה להבטיח יציבות פוליטית / לתת מענה למצב שבו אף מפלגה גדולה אינה יכולה להקים קואליציה בלי האחרת / לחזק את הלגיטימציה של הממשלה בזמני חירום ומשבר.

- הצגת עקרון ההסכמיות (הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה; על כללי משחק בסיסיים / על אופייה הבסיסי של החברה או המדינה; מחזקת את היציבות ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי דעות) + קישור: שיתוף הפעולה בין המפלגות היריבות מבטא הסכמה רחבה על הצורך בפעילות משותפת – כדי לשמור על היציבות השלטונית / על החיים בצוותא / כדי לפתור בעיות לאומיות.

שאלה 11

- קבלת החלטות והתוויית קווי פעולה, והוצאת ההחלטות לפועל (באמצעות משרדי הממשלה), בתחומים שונים הנמצאים באחריות הממשלה – בענייני פנים וחוץ (חינוך, בריאות, רווחה ועוד).

- תפקיד אחד של הרשות המקומית + קישור. חינוך: הרשות המקומית אחראית על הפעלת מערכת החינוך בתחומה, על אחזקת מוסדות החינוך ומתן שירותי עזר; מערכת החינוך ממלכתית ובאחריות משרד החינוך, והוא מקצה לרשויות המקומיות תקציב לשם הפעלתה. או רווחה: הרשות המקומית אחראית למתן שירותי רווחה לתושבים (טיפול במשפחות, נוער וקשישים במצוקה, תחנות לבריאות הנפש); השירותים נקבעים על ידי משרד הרווחה, והוא מקצה לרשות התקציב הדרוש להפעלתם. אפשר גם: סלילת כבישים, מתן שירותי דת.

שאלה 12

- מנגנון פיקוח פורמלי הפועל מתוקף חוק יסוד: מבקר המדינה; נבחר על ידי הכנסת, אחראי בפניה בלבד ואינו תלוי בממשלה; מגיש לכנסת דוחות; מבקר את גופי הרשות המבצעת ואת הגופים הנתמכים על ידי המדינה (משרדי ממשלה, רשויות מקומיות, חברות ממשלתיות ועוד); בודק חוקיות, טוהר מידות, ניהול תקין, יעילות וחיסכון; משמש גם נציב תלונות הציבור.

- עקרון הפרדת הרשויות: פיצול הכוח השלטוני לשלוש רשויות – מחוקקת, מבצעת ושופטת; כדי להגביל את השלטון ולמנוע ריכוז כוח בידי גורם שלטוני אחד (להגן על זכויות האדם); לכל רשות סמכויות ייחודיות בתחומה, אך לא מוחלטות – עירוב סמכויות ויחסי איזון, ריסון, פיקוח ובקרה (איזונים ובלמים). קישור: מבקר המדינה בודק, מטעם הכנסת (הרשות המחוקקת), את התנהלותם של גופים ממשלתיים (הרשות המבצעת) – כך רשות אחת מגבילה את כוחה של רשות אחרת, מפקחת עליה ומבקרת את פעולותיה.

פרק שלישי (24 נקודות)

שאלה 13

הצגה: זכותו של אדם לפעול, לעשות, להימנע מפעולה, לבחור ולעצב את חייו ואת אישיותו לפי רצונו החופשי; מן הזכות לחירות נגזרות זכויות כמו חופש התנועה, חופש העיסוק, חופש הדת (שתי דוגמאות). ציטוט והסבר (אחד): "לדוגמה, התחבורה הציבורית ליישובים ערביים רבים אינה מספיקה, וכך נמנעת מתושביהם האפשרות לרכוש הכשרה מקצועית בהתאם לשאיפותיהם כי אין להם איך להגיע מביתם למוסדות לימוד מרוחקים." – היעדר האפשרות להגיע למוסדות לימוד פוגע ביכולתם לבחור ולעצב את חייהם ובחופש העיסוק והתנועה. / קשיי התחבורה מגבילים את התושבים לעיסוק במקצועות שההכנסה מהם נמוכה – פגיעה בחופש העיסוק. / המחסור במעונות יום מונע מאימהות לצאת לעבוד ולהגשים את עצמן – פגיעה ביכולתן לבחור ולעצב את חייהן. / לדעת הכותב יש להגביר את עידוד התעסוקה כדי לאפשר לאזרחים ליהנות מהגשמה עצמית בהתאם לשאיפותיהם – מימוש הזכות לחירות.

שאלה 14

הצגה: גישה המדגישה את השוויון החברתי־כלכלי ואת צמצום הפערים (הערך המרכזי); אחריות המדינה כלפי החלש – מדינת רווחה, רשת ביטחון סוציאלית, קיום בסיסי בכבוד לכל אדם; מעורבות רבה של המדינה בתחום החברתי־כלכלי (מיסוי גבוה על בעלי יכולת, סבסוד, שירותים חברתיים, חקיקה חברתית). ציטוט: "כדי לשנות מציאות זו, ממשלת ישראל מממנת מרכזים ייעודיים לקידום התעסוקה במגזר הערבי ובמיוחד בקרב נשים ערביות." / "לכן אני סבור שעל המדינה להגביר את המאמץ ולהגדיל את ההשקעה הכספית בתחבורה ובעידוד תעסוקה ביישובים הערביים." / "באמצעות השקעה כספית זו, המדינה מקווה להעלות את השכר הממוצע בחברה הערבית ולאפשר לנשים רבות ככל האפשר להשתלב במעגל התעסוקה." קישור: מעורבות הממשלה בתחום התעסוקה נועדה לצמצם פערים כלכליים־חברתיים ומבטאת מעורבות רבה של המדינה בחיים הכלכליים־חברתיים.

שאלה 15

הצגה: הקריאה לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על השלום וליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים. ציטוט: "לדעתי, אם תיצור המדינה הזדמנויות מתאימות להגברת השיתוף של החברה הערבית בחיזוק כלכלת המדינה, היא תסייע לגשר על השסעים בין המגזר הערבי ובין שאר חלקי החברה בהתאם לחזון של מקימי המדינה." קישור: הקריאה של הכותב למדינה לחזק את יכולתה של החברה הערבית לתרום לכלכלה (ליצור נגישות שווה) מתבססת על הקריאה לערבים תושבי המדינה ליטול חלק בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה.

פרק רביעי (22 נקודות) – שאלות 16–18

שאלה 16

- אחריות מיניסטריאלית. הצגה: אחריות של כל שר בממשלה; האחריות היא כלפי הכנסת והממשלה – חובה על השר לדווח לכנסת על פעולות משרדו, להשיב על שאילתות ועל הצעות לסדר היום הקשורות לתחום משרדו, ולתקן בעיות בתחום משרדו; האחריות היא לנושאים שבתחום משרדו ולפעולות סגל עובדיו, גם אם נעשו בניגוד לרצונו או שלא בידיעתו (האחריות ציבורית ולא משפטית). ציטוט: "בדיון שנערך במליאת הכנסת בשבוע שלאחר מכן הודיע שר החקלאות כי משרדו הרחיב את היקף החיסונים, ולשם כך הוא כבר הוציא את כל התקציב המיועד לחיסון בעלי חיים בשנה זו." קישור: השר השיב על שאילתה של חברת כנסת ודיווח בכנסת על פעולות משרדו – אחריות כלפי הכנסת בעניין הקשור לפעילות משרדו.

שאלה 17

– עקרון הגבלת השלטון. הצגה: השלטון מחזיק באמצעים שונים – כלכליים, כוח אדם, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה – המעניקים לו עוצמה רבה; קיימת סכנה שינצל את כוחו לרעה (עריצות השלטון) ויפגע בזכויות אדם ואזרח או בזכויות קבוצה ומיעוטים; כדי למנוע את הסכנה נעשה שימוש בהפרדת רשויות ובאמצעים מוסדיים (פורמליים) ולא מוסדיים (בלתי פורמליים). ציטוט: "המפגינים דרשו לבטל את ההחלטה בטענה שהממשלה מנצלת לרעה את סמכויותיה." קישור: המחאה וההפגנה של האזרחים הן אמצעי בלתי פורמלי להגבלת השלטון – למנוע מן הממשלה לנצל את כוחה לרעה. תשובה אפשרית נוספת: עקרון שלטון העם – האזרחים הם הריבון ובעלי הסמכות; ההפגנה היא מעורבות אזרחית שלפיה האזרחים הם בעלי הסמכות.

שאלה 18

– החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם (1950). הצגה (מאפיין אחד נדרש): החוק קובע כללי ענישה ייחודיים, כולל עונש מוות, על פשעי הנאצים ועוזריהם; החוק קובע עונשים על פשעי הנאצים אף על פי שנעשו לפני הקמת המדינה, מחוץ לגבולותיה ונגד מי שלא היו אזרחיה. ציטוט: "בעקבות פרסום התחקיר, ראשי ארגונים יהודיים הפועלים לאיתור פושעי מלחמה קראו לממשלת ישראל לפעול כדי להביא את שמונת פושעי המלחמה לישראל, ולשפוט אותם בהתאם לחוק הישראלי." קישור: ראשי הארגונים מבקשים למצות את הדין עם מי שביצעו פשעים נגד העם היהודי, אף שהפשעים בוצעו לפני הקמת המדינה, מחוץ לגבולותיה ונגד מי שלא היו אזרחיה.

פרק רביעי (22 נקודות) – שאלות 19–20

שאלה 19

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת בהחלטת המשרד להגנת הסביבה ועיריית חיפה לאסור כניסת כלי רכב ישנים לתחומי העיר כדי להפחית את רמת זיהום האוויר."

ב. מושגים מקובלים בעד האיסור: הזכות לחיים ולביטחון (חובת המדינה להגן על חייהם ועל בריאותם של התושבים מפני פגיעה), שלטון החוק (חוק אוויר נקי). דוגמה: הזכות לחיים ולביטחון – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים נגד האיסור: הזכות לקניין (בעלי רכב ישן אינם יכולים להשתמש ברכושם כרצונם), חופש התנועה (נגזרת של הזכות לחירות), הזכות לשוויון / אפליה (האיסור פוגע בעיקר בבעלי אמצעים מועטים). דוגמה: הזכות לקניין – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

שאלה 20

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני מתנגד/ת להצעה לחייב את ספקי האינטרנט למנוע מקטינים אפשרות לגלוש באמצעות הטלפונים הסלולריים שלהם באתרי הימורים או באתרים שיש בהם תכנים פוגעניים."

ב. מושגים מקובלים נגד ההצעה: הזכות לחירות (חירות הפעולה – עד כמה המדינה צריכה להתערב בפעולות הפרט ולהחליף את ההורים), הזכות לפרטיות (מידע על הגולשים ועל היסטוריית האתרים). דוגמה: הזכות לחירות – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים בעד ההצעה: הבחנה (יחס שונה לקטינים בשל שוני רלוונטי – גילם), הזכות לחיים ולביטחון (הגנה מפני פגיעה פיזית ונפשית), הזכות לכבוד / לשם טוב. דוגמה: הבחנה – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics